

İrade ABBASOVA, Özlem AKKAYNAK

TARİHİN VE TARİHİ OLAYLARIN TÜRKÜLERE YANSIMASI

Özet

Anadolu'daki ilk türkü örneği XVI yüzyıla aittir. Türkü şekline uygun ve türkü adını taşıyan sözünü ettiğimiz bu örnek XVI yüzyıl halk şairlerinden Öksüz Dede'ye aittir.

Türküler, başlangıçta sahibi belli ürünlerdir. Ancak zamanla, türkünün asıl sahipleri unutulur ve sonraki nesiller tarafından halkın dilinde dolaşa dolaşa farklı coğrafyalara yayılır. Türküler böylelikle anonimleşirler. Önceleri mahalli hüviyet gösteren türküler, zamanla milli hüviyete bürünürler. Türkülerin anonimleşmesinde, daha ziyade göçler, kervanlar, askeri sevkler, tarihi olaylar rol oynar. Tarih ve tarihi olaylar türkülerin yayılması ile birlikte, yayılma sırasında türkülerin sözlerinde ve ezgilerinde bazı değişiklikler meydana gelmesine de neden olmaktadır. Kimi zaman bu değişiklikler türküyü tanınmayacak hale getirir, öyle ki bu eserler karşımıza bir başka türkü olarak dahi çıkabilir.

Anahtar Kelimeler: Türkü, halk, tarih, olaylar.

**The title of article: The Reflection of History and Historical Events in Folk Songs -
Turkus**

Abstract

The first example of turku (folk song) in Anatolia belongs to the XVIth century. This example, which is in turku form and bears the name turku pertains to Oksuz Dede.

Turkus are artefacts, with known owners at the beginning. However, the real owner of the turku is forgotten through time and it spreads to different geographies by following generations as the folk sings the turku. Turkus, thus, are anonymized. Turkus, which are local at the beginning, start to exhibit a national identity in time. Migrations, caravans, military expeditions and historical events play a rather significant role in the anonymization of turkus. History, and the

historical events cause some changes in the lyrics and melodies of turkus during their spread. Sometimes, these changes render the türkü so inrecognizable that these works emerge as completely another turku.

Keywords: *Turku, folk, song, history, events.*

Название статьи: Отражение истории и исторических событий в народных песнях – тюркю

Аннотация

Появление первого образца тюркю (народная песня) в Анadolу принадлежит народному поэту Оксуз Деде и относится к XVI столетию.

В начале своего появления тюркю упоминаются именами своих авторов. Но с течением времени, настоящие авторы забываются, а песни, переходя от поколения к поколению в качестве устного народного творчества, расширяют географию своего распространения как анонимные.

История и исторические события также способствуют распространению тюркю. И не только их распространению, но и к их видоизменению. Эти изменения касаются как словесного, так и музыкального текста. Иногда они настолько велики, что тюркю предстаёт перед нами в совершенно новом облике.

Ключевые слова: *тюркю, народ, песня, история, события.*

Türkülerin meydana gelmesine kaynak olan gerçekleşen çeşitli olaylardır. Tarih konularıyla ilgili olan türküler genelde gerçek olaylara dayanmaktadırlar. Çanakkale, Yemen vb. savaşlarını dile getiren türkülerde bu gerçeği görmek mümkündür.

Tarihin farklı dönemlerinde yaşanmış olaylar hem iyi, hem de kötü yönleriyle bu olayları yaşayan toplumun görsel veya işitsel kültür örnekleri içinde yansıtılır.

Türküler insanlar tarafından gerçekleştirilmiş sözlü tarih türüdür. Türkülerde bir taraftan tarihte yaşanmış olaylar esas alınırken, diğer taraftan da bireysel üzüntü ve sıkıntılar da dile getirilmiştir. Türküler insanlara geçmişi hatırlatırken, diğer yönden de geleceği kurmak için de yol gösterir.

Bildirimizde Türk insanının yaşadığı önemli tarihi olaylar ve bunların türkülere nasıl yansıdığını ele alacak, halkın yaşanan olaylar karşısındaki üzüntü ve tepkisinin nasıl dile getirdiğini inceleyeceğiz.

Tarihi olaylarla ilgili türküler, haklımızın yaptığı savaşlardan meydana gelmektedirler. Her savaş için birkaç türkü yakılmıştır. Onların her biri tarihimizin bir bölümünü konu alır, başarı ve yenilgilerimizden haber verir, dolayısıyla da çağının havasını yansıtmaktadır. Halkın uzun zaman unutmadığı ve unutamayacağı tarihi konuları esas alan türkülerde, ayrılık ana konu olarak ele alınmıştır. Bu ayrılık tarihi olaylara ve kişilere bağlı olan ayrılıktır.

Anadolu halkının kahramanlığını destanlaştırdığı savaşlardan biri Çanakkale cephelerinde olur. Çanakkale zaferi, 18 Mart 1915'te Gelibolu yarımadası üzerinde kazanıldığı zaman, İngiltere ve Fransa, Gelibolu Yarımadasını ele geçirerek Çanakkale Boğazı'nı açmak ve devamında da İstanbul'u işgal etmek niyeti ile bu harekate başladılar. Böylece Türkler'in Avrupa ile olan bağlantılarını da tamamen kesmiş olacaktı. Yüzbinlerce şehit verdiğimiz bu savaşa yurdun her bir yerinden gönüllü askerler katılmışlardır. Bu zaferle Türk Milleti askerlik kabiliyetini, fedakarlık ruhunu, vatan ve millet sevgisini, manevi gücünü bir defa daha dünyaya göstermiştir. Çanakkale türküsü de burada şehit düşen askerlerimiz için yakılmıştır. Bu askerler arkalarında anne babalarını, kardeşlerini, nişanlılarını, eşlerini ve küçük bebeklerini bırakmışlar. Savaşta askerlerin ağzından söylenen bu türkü, yanık, hüznü dolu sözleri ve ezgisiyle yürekleri titretmektedir:

Çanakkale içinde aynalı çarşı,
Ana ben gidiyorum düşmana karşı,
Of, gençliğim eyvah!

Çanakkale içinde vurdular beni,

Nişanlımın çevresiyle sardılar beni,
Of, gençliğim eyvah!

.....

Çanakkale bir dolu testi,
Analar, babalar umudu kesti,
Of, gençliğim eyvah!

.....

Çanakkale içinde bir uzun selvi,
Kimimiz nişanlı, kimimiz evli,
Of, gençliğim eyvah!

.....

Çanakkale içinde bir dolu desti,

Analar, bacılar mektubu kesti,
Of, gençliğim eyvah!

Çanakkale türküsünün birçok varyantları var. Bunların arasında Konya, Kastamonu, Rodop, Priştina, Kerkük, Üsküp, Bulgaristan Kırçali bölgelerin varyantları derlenmiştir. Verilen örnek Kastamonu yöresinindir. Bu türküyü Muzaffer Sarısözen, İhsan Ozanoğlu'ndan derlemiştir.

Türkülere yansıyan bir başka tarihi savaş 1906 Yemen savaşıdır. Yemen'e gönderilmek üzere, Anadolu'dan toplanan askerler, yürüyerek İzmir'e, oradan da yabancılardan kiralanan gemilerle, Yemen yolculuğuna çıkmışlardır. Günlerce yürüdükten sonra yorgun düşen askerlerin bir kısmı gıdasızlıktan ve bakımsızlıktan salgın hastalıklara yenik düştü; Yemen'e varabilenler ise tifo hastalığına yakalanarak hayatlarını kaybetmişler. Bu nedenlerden dolayı bu savaşta birçok genç ölmüş ve annelerine, kızkardeşlerine, gelinlerine kara haberler gelmişti. Bu savaşla ilgili türkülerde ayrılık konusu ile birlikte, savaş alanlarında ölen gençlerin durumu da işlenmiştir. "Müzikalar Çalıyor" adlı türküde (Makedonya Türküsü) savaş dönemi

Yemen Yemen zalim Yemen
Taşın toprak yolun Yemen
Ben Yemen'e gidiyorum
Kül Yemen'de kalıyorum

şeklinde dile getirilmiştir.

Halk arasında unutulmayan Yemen türkülerinde, Yemen'e giden çoğu gençlerin acı akıbeti dile getirilmiştir. "Havada bulut yok" Yemen türküsünde olaylar bu şekilde anlatılmışlar:

Havada bulut yok bu ne dumandır,
Mehlede ölüm yok bu ne şivandır,
Şu Yemen elleri ne de yamandır.

Anom yemendir gülü çimendir
Giden gelmiyor acep nedendir.

.....

Kışlanın önünde çalınır sazlar,
Ayağım yalınayak yüreğim sızlar,

Yemene gidene ağlıyor kızlar.

Burası Muş'tur yolu yokuştur,
Giden gelmiyor acep ne iştir.

“Havada Bulut yok” Yemen türküsünü İshak Sunguroğlu, Hafız Osman Öge'den derlemiş, Vasfî Akyol tarafından ise notaya alınmıştır. Türkünün nakarat sözünde kastedilen Muş kelimesi Yemen'de bir yer adıdır.

Bazı tarihi olaylar askerlik, savaş türkülerin değil, hapishane türkülerinin yaranmasında da büyük rol oynar. Türkiye'de 1980 yıllarda gerçekleşen olaylar sonucunda haksız yere ceza evlerine konulan insanların hayatları bir günde tamamen değişti. Bu insanlar hapishanede haksız yere geçirdikleri süre içinde, dertlerini, acılarını, üzüntülerini paylaşmak, dile getirmek için türküler yakmışlar. Bu insanlardan biri de – Hamdi Tanses. 1980'de Almanya'ya giderek çeşitli kentlerde müzik öğretmenliği yaptı, birçok konferanslar verdi, uluslararası konserlere katıldı. Almanya ve öteki Avrupa ülkelerinde birçok ödül kazanan ve 10 kitap yazan Tanses'in ayrıca çok zengin bir müzik aletleri koleksiyonu var. 1993 yılından Almanya'nın Rüsselsheim kentinde müzik öğretmeni olarak çalışmalarını sürdüren Tanses'in 80 li yıllarla ilgili acı hatıraları var.

Bu örnek tek bir kişinin yaşam öyküsü olmakla birlikte, bu tarihi olayın nice daha kişilerin hayatlarını etkileyip, etkilemiş şekline göre de türkülerin yakılmasına neden olmuştur.

18 Temmuz 1980 tarihinde Hamdi Tanses arkadaşı Cevat TÜRK ile birlikte otobüs beklerken, feribottan inen bir grup insanın attıkları “Tek yol devrim. Halka hürriyet” sloganlardan dolayı, seksen kişi ile birlikte göz altına alındılar. Hapishanede boşu boşuna on sekiz gün çile çeken iki arkadaş, en sonunda “Hiçbirinizin suçu yok, serbestsiniz” – cümlesiyle tahliye edildiler. Hamdi Tanses “Aç açık oradan oraya sürüklendik. Hakarete uğradık. Damgalandık ve işimizden gücümüzden olduk. Olanlar bize oldu”, – şeklinde olanları dile getirdi. Yaşanan haksızlığı hapishanede geçirdiği ilk günlerden türkü ile dile getiren Hamdi Tanses “Öyküleriyle Halk Türküleri” kitabında bu türküden askerlerin, subayların ve diğer tutukluların da etkilendiklerini ve dinlerken ağladıklarını belirtti. Bu türküde hapishane kapılarına düşmenin nedenleri açık olarak belirtilmemektedir. Burada hapishanedeki ağır koşullardan ve oradaki çaresizlikten söz edilmektedir.

Mapusun edrafı yüksek duvarlar
Duvarın ardında dağlar ovalar
Yıkılsın kapılar açılsın yollar

Mapusane seni bir gün yıkarlar
Kazıp temeline bostan ekerler.

Mapusun suları çağlayıp akmaz
Yaralarım kanar doktorlar bakmaz
Beklerim postayı mektubum çıkmaz
Mapusane seni bir gün yıkarlar
Kazıp temeline güller dikerler.

Görüldüğü gibi, Türklerin kültür varlığını teşkil eden türküler, tarihi olaylarla birebir bağlıdırlar. Tarih ve tarihi olaylar insan hayatlarını yönlendirmektedir, değiştirmektedir, bazen sevinç, bazen üzüntü vermektedir, bazen de istenmedik ayrılıklara neden olmaktadır. Halkımız bu duygularını türkülerle dile getirmektedirler. Bununla da tarihi ve tarihi olayları, kahramanlarımızı yaşatmakta, adlarını nesilden nesile aktarmaktadırlar. Bu zengin kültür mirasımızı kaybetmemek için, derlemeler geç kalmadan yapılmalı. Türk kültüründe oldukça köklü bir geçmişe sahip olan türkülerimiz, Türk Dünyasında günümüze dek yaşatılan en eski ortak geleneklerden birisidir.

KAYNAKÇA

1. THOMPSON, Paul. Geçmişin Sesi (çev. Şehnaz Layıkel), İstanbul, 1999
2. ELÇİN, Şükrü. Türkiye Türkçesinde Ağıtlar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1990.
3. ÖZTELLİ, Cahit. Evlerinin Önü. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1972.
4. YALDIZKAYA, Ömer Faruk. Emirdağ Yöresi Türkmen Ağıtları. İzmir: Bayraklı Matbaası, 1992
5. TANSES, Hamdi. Öyküleriyle Halk Türküleri. İstanbul: Say Yayınları, 2005.
6. TURHAN. Salih. Anadolu Halk Türküleri ve Ezgileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
7. HASAN, Hamdi. Makedonya Türklerince Söylenen Türküler. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2008.
8. V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi: Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Sektör Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 1872, 1997.
9. SAY, Ahmet. Müzik Ansiklopedisi. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2010.